

Թողունք որ Առաքելոյն նպատակը չէ այն թղթին մէջ ստիպեցնել Հոռոմայեցւոց՝ որոնց հաւատքը «Պատմեայ եւ ընդ ամեւայեւ աշխարհ», թէ Մկրտութեան խորհուրդն ինչպէս կ'ըլլայ:

Հ. ԳՐԻԳՐԻ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՊՈՒՅԱԲԵՇԵԾ ԷԱՅԵՐԸ

Պուտափեշտի հայ գաղթականութիւնն երկու տարրերէ կը բաղկանայ. բազմաթիւ և աչքի զարնող տարրը կազմողներն են Հունգարահայերը, որոնցմէ մաս մը հարիւրեակ մը տարիներէ ի վեր հաստատուել են քաղաքիս մէջ՝ Դրանսիլուանիայի զանազան կողմերէն հետզհետէ հոս հաւաքուելով, իսկ մաս մ'ալ վերջին համաշխարհական պատերազմին հետեանցով այս յետին քանի մը տարիներուս ընթացքին մէջ նոյնպէս Դրանսիլուանիայի այլ և այլ կեդրոններէն հոս գաղթել են իրենց ընտանիքներով, Երկրորդ տարրը կը կազմուի՝ վերջերս Արեւելքէն Հունգարիա ապականած երսուռի չափ ընտանիքներէ և հարիւրեակ մ'ալ առանձնականներէ, որոնց գումարը սակայն երկու հարիւր անհատականներէ աւելի չէ. մինչդեռ Հունգարահայերու (մօտաւորապէս 600 ընտանիք) թիւը գրեթէ 4000ի կը հասնի, որոնք սակայն հայախօս չեն, թէ և սրտով հայ են և հայ ըլլալին իրենց պատիւ կը յայտարարեն:

Այս վերջիններս ընդհանրապէս պետական այլ և այլ հաստատութեանց պաշտօններու դասակարգին կը վերաբերին, որով ազդեցիկ դիրք մ'ունին և ցիւց թէ շատ բարեկեցիկ վիճակի մէջ կ'ապրին, որքան որ ներկայ ժամանակիս տարօրինակ պարագաները կը ներեն: Իսկ արեւելահայ գաղութին մէջ կը գտնուին աչքի զարնող 20-25 վաճառականներ և առեւտրականներ, ֆաբրիկաներ (ինչպէս ամէն երկիրներու մէջ ցրուած հազարաւոր Հա-

յեր) դեռ ևս անկայուն գործերով զբաղած՝ իրենց օրականը ճարելու ջանքով կ'աշխատին, չուգելով՝ մանաւանդ թէ գողելի զգացումով ամօթ համարելով՝ ուրիշներու ծանրաբեռնութիւն մ'ընել իրենց կեանքը: Վերոյիշեալ հայ-վաճառականներու զբաղանքին զլիարու մասնաճիւղն է գորգերու շինութիւնն ու վաճառումը, հնավաճառութիւնն և քանի մ'արուեստներ: Հայերու գործունէութիւնը բնականապէս դեռ շատ տկար՝ բայց իրական մրցում մը կը նկատուի՝ հունգար Պետութենէն տեղական Հրեաներու շահադիտութեանց դէմ, որոնք Պուտափեշտի (ըսենք մանաւանդ Հունգարիոյ) առեւտրական հրապարակին և զբաղմունքներուն գերազդեցիկ տէրը դարձեր են. ուստի Հայերու ձեռնարկները պետութեան կողմանէ բարոյական դիւրութիւններու կ'արժանանան և կը քաջալերուին:

Թէպէտ և տեղւոյս նոր գաղթական հայութիւնն ունի իրեն սեփական կազմակերպուած արեւելահայ-վարչութիւնը, բայց իրենց ոչ միայն համակրական ընդունելութիւն գտեր են բնիկ Հայերէն՝ այլ և վերջիններուս հետ համազգային սերտ կապակցութիւն ունին: Միակ Հայկական Միութիւն մը Հունգարահայոց՝ հին և նոր գաղթականներն իրար հետ զօղած է, և ամէն երկուշաբթի երեկոյեան տեղի ունեցած ընտանեկան ազգային համամիժութիւն մը՝ փոխադարձ ջօշափման մէջ կը դնէ զիրենց, և հայ սրտի մ'համար մեծ հաճոյք կ'ընծայէ՝ երբ միեւնոյն քիւպին մէջ կը տեսնես որ հայազգի նախարար մը միեւնոյն սեղանի շուրջը բազմած հայ-վաճառականին հետ, և կամ հայազգի բարձրագոյն դասակարգի պետական պաշտօնեայ մը, ազնուականութեան տիղղոսով օժտուած ընտանիքի մը հայրը՝ որ մի և նոյն սեղանի թուրք նստած հայ-արուեստաւորին հետ իբրեւ երկու ազգային եղբայրներ՝ ընտանեկան և կամ հայութեան վերաբերեալ ինդիւրներու խօսակցութեամբ կը տեսակցին ու խօսակցին, ինչպէս հայազգի ազնուական տիկինն և օրիորդը՝ իր քոյրակից արեւելահայ տիկնոջ և օրիոր-

դին հետ, Հայկական—ըլիպին նպատակն՝ այսպիսի համախմբութիւններու ժամանակ ոչ միայն ազգային այս դասակարգերն իրարու մերձեցնելն է մի ե նոյն սեղանի վրայ ուտելու և ըմպելու գործով, այլ և անոնց ստէպ ընծայելն է հաճելի ժամանց մը՝ ազգային և հունգար զեղարուեստական ներկայացումներով կամ երգի և պարի փոքրիկ նուագահանդէսով մը:

Հունգարիոյ Հայկական—Միութիւնը՝ որ ոչ միայն Հունգարիոյ Հայութեան, այլ և ընդհանուր Հայութեան շահերու տեսաւ կէտով ալ կը զբաղի, կազմակերպած է նաև հունգար—հայկական վաճառականական ընկերութիւն մը, որուն նպատակն է Հունգարիոյ և Հայաստանի կամ Արեւելքի միջև առևտրական կապ մը հաստատել: Այս վաճառականական ընկերութիւնը բաժանորդագրութիւններէ ձեացած ընկերութիւն մ'է, որուն յաջող գործունէութեան իբրև հաւաստի նշան կընայ համարուիլ այս պարագան՝ որ տարւոյս ընթացքին մէջ որոշումն տուաւ իր հիմնական 4,000,000 քորոնայից դրամազուխը՝ նոր բաժնետոմսերով 8,000,000/- բարձրացնելու, բաժնետոմսեր՝ որոնք անմիջապէս և ամբողջապէս վճարուեցան հին ու նոր բաժնետէրերէ: Թէ՛ Հայկական—Միութեան և Թէ՛ Հայ—Հունգար վաճառականական ընկերութեան վարչական խումբերն իրենց ժողովները կ'ընեն վերոյիշեալ Հայկական—ըլիպին կից սենեկի մը մէջ՝ երկուշաբթուան համախմբութեանց առիթով, յետ որոյ իրենց ալ կը մասնակցին համախմբութեան:

Պոտափեշտի Հայերուն այսպիսի բարեկամ վիճակին մեծ պակասութիւն մ'էր հայաժող յատուկ քահանայի մը և սեփական հայ—իրաւասական իշխանութեամբ եկեղեցիի մը և հայ դպրոցի մ'անդոյուութիւնը: Այս վերջին պէտքն զգալի էր մանաւանդ նոյն գաղութին համար, որ սրտացաւութեամբ կը տեսնէր թէ առանց վերոյիշեալ պակասութիւնները լեցնելու՝ իրենց որդիներն ալ հին գաղութին սերունդին նման պիտի մոռնային և կամ բնաւ

պիտի չսովորէին հայ լեզուն, և ոչ միայն լեզուով ու զգացմունքով, այլ նաև ծէսով ալ պիտի յեղափոխուէին օտար տարբերու: Զգալի էր նաև այն Հունգարահայ յերուն համար՝ որոնք Դրանսիլուանիայէն եկած են, ուր թէ և լեզուով հունգարացած՝ այլ հոն իրենց յատուկ հայ ծէսն և եկեղեցին և քահանաներն ունէին: Հայկական—Միութեան՝ ընդհանուր Հունգարահայոց մէջ արթնացած հայ—զգացումի հետեւնցով՝ նաև Պոտափեշտի բնիկ հայութեան մաս մ'ալ երկու տարիէ վեր կը փափաքէր և դիմումներ կ'ընէր միւս մասերուն հետ՝ որ որ յուսալի էր՝ որպէս զի այդ վերոյիշեալ պակասութեան դարմանն ընէր, այսինքն՝ ունենար հայ—վարժարան մը, հայ—քահանայ մը և հայ—եկեղեցի մը, որոնց համար ո՛րքան իրենց նիւթական ուժէն վեր զհարթութիւն կարելու էր ժողովրդեան կողմանէ՝ կրնան հասկընալ միայն այն հայ գաղութները՝ որ նմաներինալ պակասութեան պարագաներու մէջ կը գտնուէին երբեմն և կամ կը գտնուին ներկայիս:

Արդ, Պոտափեշտի համախումբ Հայութեան բրած դիմումներուն հետեւնցով և բարձրագոյն եկեղեցական իշխանութիւններու միջնորդելով՝ տարւոյս ընթացքին մէջ սկզբնաւորութիւնն եղաւ այդ պակասութեանց դարմանը տանելու, ըսկըզբնաւորութիւն մը՝ որ բարեբախտաբար ոչ լուկ վստահութիւն կը ներշնչէ, այլ և տեղւոյս Հայութեան բաղձանքն և յուսացածն շատ աւելի մեծագոյն բարիք մը պիտի պարգեւէ անոր:

Այդ բարիքը պիտի պարգևուի Պոտափեշտի Հայութեան՝ Վենետիկի Միսիթարեան Միաբանութեան ձեռքով, որ արձագանգ տալով իրեն եղած աղերասարկերուն՝ իր անդամակիցներէն Հ. Աթանաս Տիրոյեան վարդապետը հոս ուղարկեց՝ որ այդ ազգօգուտ ձեռնարկին կարեւոր նախապատրաստութիւններն ընէ: Այդ հունգարերենի ծանօթ վարդապետը՝ որուն բնաւորութիւնն, սկզբունքներն ու գործունէութիւնն արդէն ծանօթ ըլլալով տեղւոյս Հայերուն՝ իրեն

Դրանսիրուանիոյ մէջ երկար տարիններով գտնուած ժամանակէն՝ ժողովրդեանէն փափաքուած անձնաւորութիւնն էր, արդէն անցած Մայիսի սկիզբէն ի վեր հոս մեր մէջը կը գտնուի, և կը յուսայ որ քիչ ժամանակէն յաջողի ձեռք բերել Վենետիկի Միտիթարեան Միաբանութենէն կարեւոր միջոցները, որով հնար ըլլայ պատշաճ շէնք մը գնել վանատան մը, եկեղեցւոյ մը և վարժարանի մը բացումը իրականացնելու համար քաղաքիս մէջ. վասն զի Վենետիկի Միտիթարեանը կ'ուզեն ո'չ միայն իրենցմէ պարզապէս անձ մը նուիրել Պուտափենշտի Հայերուն փափաքը գոհացնելու նպատակաւ, այլ հաստատել հոն վանատուն մը՝ քանի մը վարդապետներէ օժտուած, ձեռք բերել և վարել Հայոց համար յատուկ իրաւասական իշխանութեամբ ժողովրդապետութիւն մը կամ՝ ինչպէս մենք կ'ըսենք՝ հայ-ծուխ մը, բանալ վարժարան մը՝ ուր ոչ միայն Պուտափենշտի հայ զաւակները կրթուին, այլ և Դրանսիրուանիոյ, Պուլղարիոյ և ուրիշ գաղութներու հայ աշակերտներն ալ կարենան գիշերօթիկ բնակութեամբ և վարդապետներուն խնամքով՝ յատուկ ծրագրի մը համաձայն կատարեալ ուսմանց ընթացքն աւարտել Հունգար Պետութեան բարձրագոյն վարժարաններու և Համալսարանաց մէջ. Ժողովուրդն՝ իր միջոցներուն ներելով՝ յօժարակամ ձեռնտու կ'ուզէ ըլլալ այս ազգօգուտ գործին յաջողութեան, և ինքզինքը պարտաւորած է առ այժմ իր Հոգեւոր Հովիւին գէթ ապրուստն ապահովելու, բայց թէ՛ վանատան ու վարժարանի համար կարեւոր շէնքին գնումը և թէ՛ անոնց մէջ ապրող և աշխատող վարդապետներուն ապրուստը Միտիթարեան Միաբանութեան մեծանձնութեան և ազգասէր անձնանուիրութեան պիտի պարտինք Պուտափենշտի Հայերս:

ՀԱՅ ԳԱՂՔԱՅԻՆ

ԳՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԵՍՆԵՐ

Ի ՎԼԻՆԵՍԻԿ

Ջանասիրութեան առաջին հանդիսաւոր վարձատրութիւնը տեղի ունեցաւ Յուլիս 8 ին՝ Մ. — Ռափայէլեան վարժարանի Դահլիճին մէջ:

Հրապարակած էր Ն. Վսեմ. Լա Ֆրանզէն Պատրիարքը, որուն մուտքը ծափերով ողջունուեցաւ Ուխտիս Սթոպակալ Վարդապետէն և բոլոր Մեծ. Հայրերէն զատ՝ Պետական ու Քաղաքական իշխանութիւնք պատուած էին սոյն հանդէսը Ներկայացուցիչներով: Ներկայ էին նաև բազմաթիւ Հայ ընտանիքներ և օտար անձնաւորութիւններ, հանդիսատես ըլլալու վարժարանի երիցագոյն սաներու այս աւարտահանդէսին:

Բռնցիկազուայի «Մարտա — Ռափայէլ» նուագը՝ խմբերգով ու գործիներով յայտագրին ա. մասը կը կազմէր: Յետոյ բեմ բարձրացաւ Լիկէնիին Տեսուչը Հ. Գ. Վ. Նահապետեան և աշակերտաց ուղղեց Հոսկրանք մը. «Այս տարուան ուսմանց նախօրեակին, ըստ ան, միասին պատերազմ յայտարարեցինք սոցիալական դէմ Մեր սրտոցն միացեալ ձեռքով տեսութեան և ուսուցչական կազմին ազնիւ մրցանքով՝ միասիրտ յիմարեց՝ զօրանալով երիտաւան քաղաքակրթութեան մեզ ընձնուած բոլոր միջոցներով՝ մտքիտեսեան մեծ բնական »: Բացատրեց յետոյ թէ Հայաստան որ կրցաւ ցարդ տոկալ՝ ուրիշ բանով չէր եթէ ոչ մտաւորական մշակոյթով, յոյն-հռովմական քաղաքակրթութեան սիրով: Հ. Նահապետեան մինչ յիշեցուց սաներուն՝ անցեալ գեղեցիկ օրերու հետ ապագայ կեանքի երջանկութեան մասին յորդորներ՝ յանձնարարեց անոնց, որ չմոռնան սքանչելին Վենետիկ՝ իրենց երկրորդ ծննդավայրը: Թուեց հաստատութեանս նախկին մեծահայուն աշակերտներէն մէկ քանին՝ գոչելով նոյապէս. «Վարժարանին համարաւ ոչ քիչ իր շքեղ շինուածքով՝ այլ այսպիսի ընտիր